

АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЙ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано та узагальнено існуючі в сучасній літературі наукові підходи до визначення дефініцій організаційного капіталу вітчизняними та зарубіжними науковцями, методологічних засад формування його структури. Запропоновано своє трактування цієї складної економічної концепції.

Ключові слова: організаційний капітал, інтелектуальний капітал, дефініції організаційного капіталу, об'єкт купівлі-продажу.

A. O. AZAROVA, T. V. OSTAPCHUK
Vinnytsia National Technical University

ANALYSIS OF DEFINITIONS OF THE ORGANIZATIONAL CAPITAL OF THE ENTERPRISE

In the article the essence of the organizational capital, proceeding from structure of the intellectual capital of the enterprise is investigated. The scientific approaches to definition of definitions of the organizational capital by domestic and foreign scientists existing in modern literature, methodological bases of formation of its structure are analysed and generalized, the role of the organizational capital in modern conditions of business had proved. Shortcomings and advantages of the existing definitions of the organizational capital had investigated, the factors influencing formation and management of the organizational capital at the enterprise had considered. It is offered the own interpretation of this difficult economic concept.

Keywords: organizational capital, intellectual capital, definitions of the organizational capital, object of purchase and sale.

Постановка питання у загальному вигляді. В сучасних кризових умовах економічне зростання все більшою мірою залежить від здатності отримувати і застосовувати нові знання. Загальними тенденціями світового розвитку стає широке впровадження у життя досягнень великомасштабної технологічної революції, яка спричиняє структурні зрушення в економіці на користь наукоємних галузей виробництва. У зв'язку з цим набуває особливого значення організаційний капітал підприємства, що генерує нові знання, які набувають форми інтелектуальної власності та забезпечують формування економіки інноваційного типу. Без поширення організаційного капіталу у всі сфери діяльності підприємства є неможливим становлення економіки знань та інноваційного розвитку, тому багато провідних фінансових компаній зацікавлені більше у розвитку своїх нематеріальних активів, оскільки розуміють що вони становлять основну конкурентну перевагу сьогодення. Проте для того, щоб забезпечити конкурентоспроможність підприємства, необхідно вміти оцінювати такий капітал і ефективно ним управляти.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням питань, пов'язаних з організаційним капіталом, присвячені праці багатьох відомих закордонних вчених, зокрема, таких як Т. Стюарт, Г. Беккер, Л. Едвінссон, М. Мелоун та вітчизняних науковців: Возняк Г., Бенювська Л., Білоуса Н. Б., Бояринову К. О., Чухна А. А. та ін. В їх працях головну увагу зосереджено на інтелектуальному капіталі, а поняття організаційного капіталу, його структури та показників оцінювання його вартості розглядаються фрагментарно, висвітлюючи лише окремі аспекти організаційного капіталу, не даючи цілісного уявлення про нього.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. На наш погляд, головною проблемою в управлінні організаційним капіталом й досі залишається неоднозначне трактування сутності та структури організаційного капіталу, проблем формування організаційно-економічного механізму управління і визначення напрямів забезпечення ефективного функціонування даного ресурсу, методів його вимірювання, особливостей залежно від галузевої належності підприємств, а також трансформації ОК у вартісні результати діяльності підприємства.

Отже, спостерігається недостатня розробленість досліджуваної теми як в методологічному, так і в теоретичному аспектах.

Формування цілей статті. Аналіз та узагальнення теоретичних підходів до визначення дефініції організаційного капіталу та методологічних засад формування його структури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогоднішній світ розвивається в умовах жорсткої конкуренції на ринку наукоємних технологій, товарів і послуг, переходу провідних країн від індустріальних до постіндустріальних економік, формування локальних спільнот та глобального суспільства.

В українських програмних документах серед пріоритетів економічного розвитку задекларовано побудову конкурентоспроможної, заснованої на знаннях економіки. Зокрема, про це йдеться в Стратегії економічного та соціального розвитку України на 2004–2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції», в Універсалі національної єдності, Програмі діяльності Кабінету Міністрів України «Український прорив: для людей, а не політиків» [1].

На державному рівні усвідомлено необхідність побудови національної інноваційної системи – нового виміру економічних, соціальних відносин, які базуються на пріоритетному розвитку наукових знань, технологій та їх оперативному використанні.

Організаційний капітал (ОК) як визначальний фактор ефективного економічного розвитку і конкурентоспроможності підприємства, є абсолютно новим напрямом у теорії управління. На відміну від людського капіталу ОК може бути власністю компанії, а відтак і об'єктом купівлі-продажу [2].

У науковій літературі існує багато визначень дефініції «організаційний капітал». У таблиці 1 проаналізовано основні підходи до трактування цього поняття вітчизняними та зарубіжними науковцями.

Таблиця 1

Концепції організаційного капіталу

Визначення	Автор	Переваги	Недоліки
ОК – це інституційні знання, власником яких є організація, що зберігаються в БД і т. п.	Е. Брукінг [3]	Ототожнює ОК із нематеріальними активами	Не враховує технічне та ПЗ як характеристики ОК
ОК – це організаційні можливості підприємства відповідати на вимоги ринку, оптимально розподіляти та використовувати людський (індивідуальний) капітал. Тобто, він є проявом організаційних здібностей, забезпечує вчасне реагування управлінської ланки на зміни ринку, що створює вигідні умови для розроблення нових цінностей, таких як ПЗ, БД, організаційна структура, патенти, товарні знаки – те, що сприяє зростанню ПП працівників.	Г. Беккер [4]	Містить елемент, який являється єдиною спільною складовою інтелектуальної системи безпеки підприємства. Це може бути капіталу та нематеріальних активів (об'єкти права інтелектуальної власності)	Не враховується така важлива складова ОК як організаційна система безпеки підприємства. Це може призвести до неадекватного оцінювання його рівня і, як наслідок, неефективного управління ним
ОК містить технічне і ПЗ, організаційну структуру, патенти, торговельні марки і те, що дає можливість працівникам компанії реалізувати свій виробничий потенціал	Л. Едвінсон, М. Мелуон [5]	Здійснюють поділ ОК на інноваційний капітал і процесний	Автори вважають, що ОК містить відносини, що склалися між компанією та її клієнтами, проте ці елементи є основною складовою споживчого капіталу, тому недоцільно їх враховувати під час дослідження ОК, щоб уможливити уникнення корельованості та колінеарності між чинниками впливу на інтелектуальний капітал
ОК – систематизована і формалізована компетентність компанії (поінформованість, обізнаність, авторитетність), а також організаційні можливості та системи, які підсилюють її творчі можливості	Т. Споарт [6]	ОК найбільше співвідноситься з поняттям нематеріальних активів	Не виділяють ОК як окрему складову інтелектуального капіталу, поєднуючи його з клієнтським капіталом у структурному, а отже не виокремлюють його як об'єкт продажу. Такий підхід не дає можливості в повному обсязі проаналізувати ОК, дослідити його значимість у структурі інтелектуального капіталу.
ОК – технічне і ПЗ, патенти, торговельні марки, зв'язки, тобто те, що дає працівникам можливість продуктивно працювати, незворотно пов'язаний із підприємством	А. Чухно [7]	Стверджує, що саме ОК може бути об'єктом купівлі-продажу	Не виділяє складові ОК
ОК – це та частина інтелектуального капіталу, яка стосується організації в цілому, тобто це організаційні можливості фірми. Він містить технології, системи управління, технічне і ПЗ, патенти, бренди, культуру організації. Є власністю організації і може бути самостійним об'єктом купівлі-продажу	Г. Возняк, Л. Бенюська [8]	Стверджує, що саме ОК може бути об'єктом купівлі-продажу	Не враховується така важлива складова ОК як система безпеки підприємства
ОК – це патенти, ліцензії, ноу-хау, програми, товарні знаки, промислові зразки, технічне і ПЗ, організаційна структура, корпоративна культура і т.п.	Лляшенко С., [9]	Здійснює поділ ОК на ресурсну і потенційну частини, що дозволяє більш точно аналізувати й оцінювати його рівень, знаходити „вузькі місця”, обгрунтовано розробляти заходи, спрямовані на його розвиток і реалізацію в конкретних ринкових умовах	Не враховується така важлива складова ОК як система безпеки підприємства
ОК – це частина інтелектуального капіталу, яка стосується організації в цілому і визначає її матеріальні, інтелектуальні та інноваційні засоби, які працівники компанії використовують у своїй діяльності	Бояринова К.О. [10]	Розглядає ОК як частину інтелектуального капіталу	Є поділ ОК на дві складові: структурний капітал та об'єкти інтелектуальної власності, проте компетентнісний капітал належить окремим працівникам, а не підприємству взагалі, а отже, не може бути об'єктом продажу, що не є характерним для ОК
ОК – це інституціоналізовані знання та інформація, які можна зберігати за допомогою інформаційних технологій у базах даних, і які мають свого формально визначеного власника	Янишевський В.М. [11]	Стверджує, що найвищою формою розвитку і функціонування інтелектуального капіталу є ОК, оскільки він містить знання та інформацію, що не стосуються конкретних людей, а становлять надбаням підприємства, регіону, країни	Не здійснюється конкретизація складових ОК
ОК – це частина інтелектуального капіталу, яка стосується організації в цілому і визначає її матеріальні, інтелектуальні та інноваційні засоби, які працівники компанії використовують у своїй діяльності; цей капітал здебільшого є власністю компанії і може бути відносно самостійним об'єктом купівлі-продажу	Балашов Е.Л. [12]	Стверджує, що саме ОК може бути об'єктом купівлі-продажу	Не враховується така важлива складова ОК як система безпеки підприємства
ОК – це частина інтелектуального капіталу, що має відношення до організації в цілому (процедури, технології, системи керування, технічне і ПЗ, організаційна структура, патенти, товарні знаки, культура організації, відносини із клієнтами). ОК – це можливості фірми реагувати на вимоги ринку	Бобришева Г.О. [13]	Вважає, що ОК відповідає за те, як людський капітал використовується в організаційних системах, перетворює інформацію	Не конкретизує складових ОК
ОК – це вид капіталу, який складається з елементів, що відповідають на питання: що та як мають робити працівники для підвищення прибутку організації. ОК – це здатність фірми керувати організаційною структурою з метою адаптування до кон'юнктури ринку, що постійно змінюється	Непляха Ю.В. [14]	Вказує на те, що даний вид капіталу відповідає за те, як людський капітал перетворюючи інформацію, використовується в організаційних системах	Не вважає технічне та ПЗ характеристиками ОК
ОК містить у собі інформаційну та організаційну структуру підприємства, БД, технічне та ПЗ, наукові підрозділи, систему підготовки та перепідготовки кадрів	Кошулько О.П., Маказан С.В. [15]	Виділяє ОК як окрему складову інтелектуального капіталу	Не вважає, що ОК може бути об'єктом купівлі-продажу
ОК – знання, процедура, технології і інформація, що пов'язані з фірмою і завжди залишаються на ній	Білоус Н.Б. [16]	Включає до складу ОК систему економічної безпеки	Не вважає технічне та ПЗ характеристиками ОК, що спотворює його аналіз у цілому
ОК являє собою не просто набір структурних підрозділів і служб, покликаних забезпечити нормальну виробничу діяльність компанії, а таке поєднання і організацію їх взаємовідносин, які в максимальній мірі сприяють успішній реалізації виробничих процесів, а також створюють комфортні умови для праці і відпочинку всіх співробітників компанії. ОК – це належним чином організоване робоче місце, що забезпечує успішне функціонування компанії в сьогоденні й у майбутньому	Скоп Х.І. [17]	Підтверджує синергетичну здатність ОК до самоорганізації	Не включає до складу ОК таких важливих складових, як ПЗ, інституційні знання та ін.

Висновки. Враховуючи недоліки і переваги існуючих дефініцій організаційного капіталу, автори пропонують своє трактування цієї складної економічної концепції, що уможливило врахування не лише широкого спектру чинників впливу на ОК, але й можливість його подальшого автоматизованого оцінювання на основі побудови відповідної математичної моделі.

Отже, організаційний капітал – об'єкт купівлі-продажу, що містить інституційні знання, програмне забезпечення, систему економічної безпеки, БД, організаційну структуру, патенти, товарні знаки, а також організаційні механізми, що забезпечують продуктивність праці персоналу.

Література

1. Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації : постанова Верховної ради України про Рекомендації парламентських слухань станом на 27.05.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Азарова А. О. Розроблення структурної моделі організаційного капіталу підприємства / А. О. Азарова, К. О. Года // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2012. – № 47. – Т. 2. – С. 13–18.
3. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Э. Брукинг ; пер. с англ. ; под. ред. Л. Н. Ковалик. – СПб : Питер, 2001. – 288 с.
4. Шваб О. В. Проблеми формування, використання та оцінки інтелектуального капіталу підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Шваб. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/EM/2008_5_2/Zbirmik_EM_08_2_326.pdf.
5. Edvinsson L. and Malone M.S. (1997) Intellectual Capital: Realizing your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower. N. Y.: Harper Business, 1997.
6. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність [Електронний ресурс] : [підручник] / В. Д. Базилевич. – Режим доступу : <http://xn--e1ageiefbcsr9i8a.xn--p1ai/%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82/405/2>
7. Чухно А. А. Інтелектуальний капітал: сутність фірми і закономірність розвитку / А. А. Чухно // Економіка України. – 2002. – № 11. – С. 42–47.
8. Возняк Г. Інтелектуальний підприємств: проблеми ідентифікації та оцінки / Г. Возняк, Л. Бенюська // Вісник Львів. ун-ту. – 2009. – № 41. – Т. 2. – С. 115–123.
9. Ілляшенко С. Сутність, структура і методичні основи оцінки інтелектуального капіталу підприємства / С. Ілляшенко // Економіка України. – 2008. – № 11. – С. 16–26.
10. Бояринова К. О. Інтелектуальний капітал як інструмент інноваційного розвитку підприємства [Електронний ресурс] / К. О. Бояринова, Т. М. Бацалай. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_3/Boyarinova_311.htm.
11. Янишівський В. М. Сутність і складові інтелектуального капіталу в контексті впливу на соціально-економічний розвиток та якість життя населення регіону / В.М. Янишівський // Зайнятість та ринок праці : міжвідомчий науковий збірник НАН України і Міністерства праці та соціальної політики України. – К., 2009. – Вип. 21-22. – С. 52–69.
12. Балашов Е.Л. Управление интеллектуальным капиталом организации (на примере консалтинговой компании) [Електронний ресурс]: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. экон. наук / Е.Л. Балашов ; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2009. – Режим доступу : http://e-journal.spa.msu.ru/images/File/avtoreferat_Balashov.pdf
13. Бобришева Г.О. Управление интеллектуальным капиталом организации [Електронний ресурс] / Г.О. Бобришева. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/2011/iem/bobrisheva/diss/indexu.htm>
14. Непляха Ю.В. Сутність та структура інтелектуального капіталу [Електронний ресурс] / Ю.В. Непляха – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2008/Economics/30011.doc.htm
15. Кошулько О.П. Проблеми управління й класифікації складових інтелектуального капіталу компаній / О.П. Кошулько, Є.В. Маказан // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: «Економічні науки». – 2009. – № 6. Т. 2. – С. 79–83.
16. Білоус Н.Б. Структуризація інтелектуального капіталу підприємства / Н.Б. Білоус // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України. – 2007. – Вип. 17.8. – С. 178–183.
17. Скоп Х.І. Структуризація інтелектуального капіталу [Електронний ресурс] / Х. І. Скоп. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdu_econ/2011_3/84.pdf

References

1. Postanova Verkhovnoi rady Ukrainy Pro Rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: «Natsionalna innovatsiina systema Ukrainy: problemy formuvannya ta realizatsii»; stanom na 27.05.2007 r. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Azarova A. O., K. O. Hoda, Rozroblennia strukturalnoi modeli orhanizatsiinoho kapitalu pidpriemstva, Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia ekonomichna, 2012, No. 47, pp. 13-18.
3. Bruking E. Intellektualnii kapital; per. s angl. ; pod. red. L. N. Kovalik, Piter, Nauka, 2001, 288 p.
4. Shvab O. V., Problemy formuvannya, vykorystannia ta otsinky intelektualnoho kapitalu pidpriemstva (Last date visited 01-04-2015). URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/EM/2008_5_2/Zbirmik_EM_08_2_326.pdf.
5. Edvinsson L., Malone M.S. Intellectual Capital: Realizing your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower. N. Y., Harper Business, 1997, 225 p.

6. Bazylevych V. D., *Intelektualna vlasnist* (Last date visited 01-04-2015). URL: <http://xn--e1ageiefbcsr9i8a.xn--p1ai/%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82/405/2>
7. Chukhno A. A. *Intelektualnyi kapital: sutnist firmy i zakonomirnist rozvytku*, *Ekonomika Ukrainy*, 2002, No. 11, pp. 42-47.
8. Vozniak H. *Intelektualnyi pidpriemstv: problemy identyfikatsii ta otsinky*, *Visnyk Lviv. UN-TU*, 2009, No. 41, pp. 115-123.
9. Illiashenko S. *Sutnist, struktura i metodychni osnovy otsinky intelektualnoho kapitalu pidpriemstva*, *Ekonomika Ukrainy*. 2008, No. 11, pp. 16-26
10. Boiarynova K. O., Batsalai T. M., *Intelektualnyi kapital yak instrument innovatsiinoho rozvytku pidpriemstva*. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_3/Boiarynova_311.htm.
11. Yanyshivskiy V. M. *Sutnist i skladovi intelektualnoho kapitalu v konteksti vplyvu na sotsialno-ekonomichni rozvytok ta yakist zhyttia naselennia rehionu, Zainiatist ta rynek pratsi: mizhvidomchyi naukovyi zbirnyk NAN Ukrainy i Ministerstva pratsi ta sotsialnoi polityky Ukrainy*. Kyiv, 2009, pp. 52-69.
12. Balashov E.L., *Upravlenie intellektualnim kapitalom organizatsii _na primere konsaltingovoi kompanii_ avtoref. dis. kand. ekon. nauk, MGU im. M. V. Lomonosova, Moscow*, 2009, pp. 25-28.
13. Bobrysheva H.O. *Upravlinnia intelektualnym kapitalom orhanizatsii*. URL: <http://masters.donntu.edu.ua/2011/iem/bobrysheva/diss/indexu.htm>
14. Nepliakha Yu. V., *Sutnist ta struktura intelektualnoho kapitalu*. URL: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2008/Economics/30011.doc.htm
15. Koshulko O.P., Makazan Ye.V., *Problemy upravlinnia y klasyfikatsii skladovykh intelektualnoho kapitalu kompanii*, *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Serii: «Ekonomichni nauky»*, 2009, No. 6, pp. 79-83.
16. Bilous N. B., *Strukturnyziatsiia intelektualnoho kapitalu pidpriemstva*, *Naukovyi visnyk natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, 2007, No. 17, pp. 178-183.
17. Skop Kh.I., *Strukturnyziatsiia intelektualnoho kapitalu*. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2011_3/84.pdf

Надійшла 13.05.2015; рецензент: д. е. н. Мороз О. О.